

Εισαγωγή στην Ιστορία της Τέχνης και του Πολιτισμού

Ενότητα 12: Σουρρεαλισμός

Ιάκωβος Ποταμιάνος
Τμήμα Θεάτρου

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης» έχει χρηματοδοτήσει μόνο την αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Συγγράμματα

1. E. H. Gombrich, Το Χρονικό της Τέχνης, ΜΙΕΤ, Αθήνα, 1999
2. Χανς Γιαφφέ - Έμπερχαρτ Ρότερς, Η Ζωγραφική στον 20ό αιώνα, Νεφέλη, Αθήνα, 1999.

Σουρρεαλισμός

1924 - ο Duchamp αποσύρεται από το Dada

Ομάδα υπό τον ποιητή Andre Breton (1896-1966) ιδρύει Σουρρεαλισμό

Στόχος «καθαρός ψυχικός αυτοματισμός . . . που επιδιώκει να εκφράσει . . . την αληθινή διαδικασία της σκέψης . . . απελευθερωμένης από την άσκηση του ορθολογισμού και από κάθε αισθητικό ή ηθικό σκοπό».

A. Breton, «Τι είναι ο Σουρρεαλισμός;» 1934. (1ο μανιφέστο 1924, 2ο 1930)

Κίνημα αφιερωμένο στην ελευθερία του ατόμου.

Breton «Ο Πάππας του Σουρρεαλισμού» - ηθικοπλάστης και αυταρχικός.

Ζούμε στη σφαίρα της λογικής.

Μέθοδοι της λογικής χρησιμεύουν για την λύση δευτερευόντων προβλημάτων.

Ο αυστηρός ρασιοναλισμός δεν επιτρέπει την θεώρηση γεγονότων εκτός της σφαίρας της εμπειρίας μας.

Ο σκοπός της λογικής μας διαφεύγει.

Ακόμη και στην εμπειρία τίθενται όρια.

Είναι σε ένα κλουβί από τον οποίο γίνεται όλο και δυσκολότερο να την αφήσουμε να βγει.

Εξαρτάται από την άμεση ωφέλεια και την κοινή λογική.

Σουρρεαλισμός

Υπό το πρόσχημα του πολιτισμού και της προόδου κάθετι που μπορεί να θεωρηθεί ως φαντασία ή δεισιδαιμονία απαγορεύεται στο νου. Κάθε ασυνήθιστη έρευνα για την αλήθεια προγράφεται.

Από καθαρή τύχη ήρθε πρόσφατα στο φως μια πλευρά της νοητικής ζωής - για μένα η πιο σημαντική - με την οποία υποτίθεται ότι πλέον δεν ανησυχούσαμε.

Υπεύθυνος για τις ανακαλύψεις αυτές είναι ο Freud.

Πάνω σ' αυτές τις ανακαλύψεις δημιουργείται ένα ρεύμα το οποίο θα επιτρέψει στον εξερευνητή του νου να συνεχίσει τις διερευνήσεις του λαμβάνοντας υπόψη του κάτι περισσότερο από περιληπτικές πραγματικότητες.

Η φαντασία βρίσκεται στην θέση να αξιώσει και πάλι τα δικαιώματά της.

Εάν στα βάθη του νου βρίσκονται παράξενες δυνάμεις ικανές να ενδυναμώσουν εκείνες της επιφάνειας ή να αντιπαρατεθούν σε αυτές τότε είναι προς το συμφέρον μας να τις βάλουμε σε αγωγούς που αν είναι μετά απαραίτητο να τις υποβάλουμε στον έλεγχο της λογικής . . .

Είμαι έτοιμος να υποσκάψω *το μίσος του θαυμαστού*

Το θαυμαστό είναι πάντοτε ωραίο, κάθετί θαυμαστό είναι ωραίο. Στην πραγματικότητα τίποτε εκτός από το θαυμαστό δεν είναι ωραίο. Το καταπληκτικό γεγονός με το φανταστικό είναι ότι δεν είναι πια φανταστικό.

Υπάρχει μόνο το πραγματικό.

Σουρρεαλισμός

Η θεωρία του Σουρρεαλισμού διανθίζονταν έντονα με ιδέες που προέρχονταν από την ψυχανάλυση.
Ένα όνειρο μπορεί να μετατεθεί μέσω της «αυτόματης γραφής» άμεσα από το ασυνείδητο νου στον καμβά - υπερπηδώντας την εγρήγορση της συνείδησης.
Κάποιος βαθμός ελέγχου ήταν αναπόφευκτος.
Νέες τεχνικές επινοούνται επιζητώντας την δημιουργία και την εκμετάλλευση τυχαίων εφέ.

Max ERNST

Ο πιο εφευρετικός.

Συνδύασε το collage με το frottage

frottage - αποτυπώματα δια τριβής σε κομμάτια ξύλο, πεπιεσμένα λουλούδια κι άλλες ανάγλυφες επιφάνειες - παιδική τεχνική λήψης αποτυπώματος τρίβοντας το μολύβι σε χαρτί τοποθετημένο πάνω σε ένα νόμισμα.

Εικ. **1075**.

Σουρρεαλισμός

La Toilette de la Mariee (Η ενδυμασία της νύφης), 1940. Γοητευτικά σχήματα και υφές με άλλη τεχνική «Decalcomania» (μεταφορά μέσω πίεσης ελαιοχρώματος στον καμβά από κάποια άλλη επιφάνεια). Παραλλαγή τεχνικής που συνιστάται από τον Alexander Cozens (Εικ.864) και τον Leonardo da Vinci. Alexander Cozens (1717-1786), «Μια νέα μέθοδος που βοηθά την επινόηση στην σχεδίαση πρωτότυπων συνθέσεων τοπίων», 1786. Έλεγε ότι ο Leonardo da Vinci παρατήρησε ότι ο καλλιτέχνης μπορεί να διεγείρει την φαντασία του προσπαθώντας να βρει αναγνωρίσιμα σχήματα σε κηλίδες στους παλιούς τοίχους. Θα μπορούσε κανείς να δημιουργήσει κανείς σκόπιμα τέτοια τυχαία εφέ για τέτοια χρήση. Τσαλακώνω ένα κομμάτι χαρτί, καθώς σκέφτομαι γενικά περί τοπίου, το στυπώνω με μελάνιχρησιμοποιώντας τον ελάχιστο δυνατό συνειδητό έλεγχο. Με αυτό ως αφετηρία μπορεί κανείς να ανακαλύψει αναπαραστατικά στοιχεία στην διαμόρφωση των κηλίδων και μετά να τα εξελίξει σε μια τελειωμένη εικόνα. Αυτό το τοπίο κηλίδων δεν είναι πλέον έργο της φύσης αλλά έργο τέχνης. John Constable, William Turner.

Το αποτέλεσμα διαθέτει κάποιες ονειρικές ποιότητες που γεννιέται από την φαντασία των Ρομαντικών.

Max Ernst, Η Ενδυμασία της Νύφης

- 1075. Max Ernst. Η Ενδυμασία της Νύφης, 1940. Λάδι σε Καμβά 129,6 X 96,3 cm. Συλλογή Peggy Guggenheim, Βενετία.

Alexander Cozens

864. Alexander Cozens, από το “Μια Νέα Μέθοδος για Υποβοήθηση της Επινόησης κατά την Σχεδίαση Πρωτότυπων Συνθέσεων Τοπίου”, 1784-86. Ακουατίνα (Χαρακτική σε χάλκινη επιφάνεια με χρήση νιτρικού οξέως) MOMA, Νέα Υόρκη, Συλλογή Rogers.

Σουρρεαλισμός

Salvador DALI (1904-1989)

Εικ. 1076. Η Εμμονή της Μνήμης, 1931

Ο πιο διαβόητος.

Πρωθούσε τον εαυτό του.

Σχολαστικός βερισμός (αληθοφάνεια) για την απόδοση ενός «παρανοϊκού» ονείρου όπου ο χρόνος, οι μορφές και ο χώρος παραμορφώνονται με ένα τρόπο τρομακτικά πραγματικό.

Rene MAGRITTE (1898-1967)

Βέλγος

Λεπτομερής ρεαλισμός για διαφορετικούς σκοπούς. Έμπνευση από De Chirico. Νατουραλισμός προέρχεται από τον Μαγικό Ρεαλισμό του Βελγίου τέλη 19ου αρχές 20ού αι.

Σκοπός «Ποιητική ζωγραφική», ψευδαισθησιακές εικόνες που μεταμορφώνουν αντικείμενα σε εικόνες με εντελώς διαφορετικό νόημα μέσω εκπληκτικών μεταμορφώσεων, αλλαγών κλίμακας, αντιπαραθέσεων κ.λ.π.

Εικ. 1077. Les Promenades de Euclid, 1955. Η εικόνα μέσα στην εικόνα. Ο τίτλος προσετέθη εκ των υστέρων μέσω ελεύθερου συνειρμού περιπλέκει το μυστήριο αδυνατώντας να το εξηγήσει. Γοητεία από το αίνιγμα του ορατού και λεκτικού αλλά και από την απόδοση. Απλό, αφαιρετικό σχέδιο. Εξύψωση πραγματικότητας ενώ τελικά αρνείται το εύλογο της ύπαρξής της.

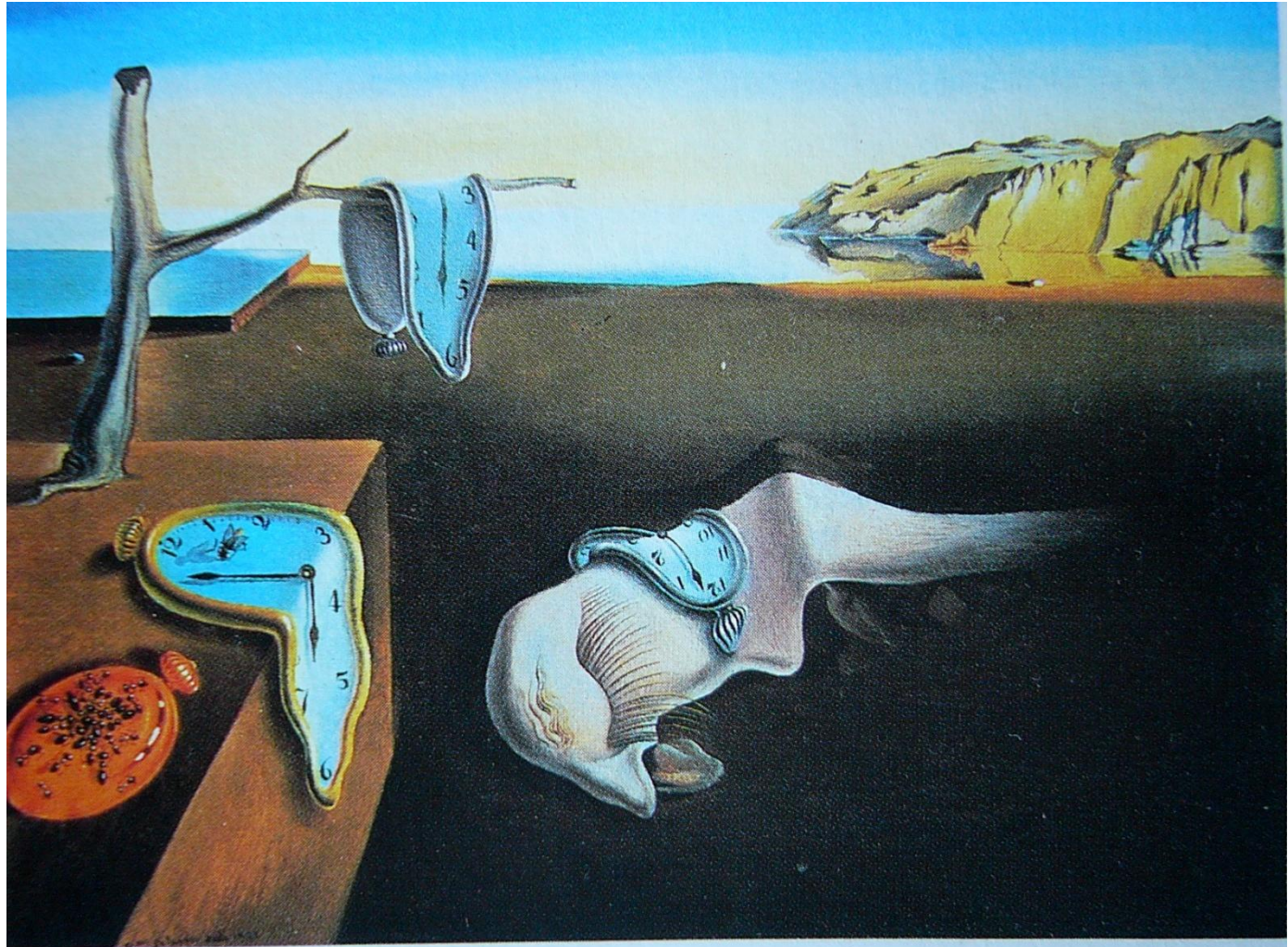
Ο Heinrich Fussli, ο William Blake και ο Goya θα μπορούσαν να θεωρηθούν οι πρόδρομοι του Σουρρεαλισμού.

(Εδώ παρατηρούμε τον τοπολογικό χαρακτήρα της αντίληψης και της εξέλιξης της τέχνης. Κάτι γίνεται αντιληπτό σε σχέση με κάτι άλλο)

Salvador Dali, Η Εμμονή της Μνήμης

- Salvador Dali, Η Εμμονή της Μνήμης, 1931. Ελαιογραφία, 24,1 X 33 εκ. Συλλογή MOMA, Νέα Υόρκη, Ανώνυμη Προσφορά.

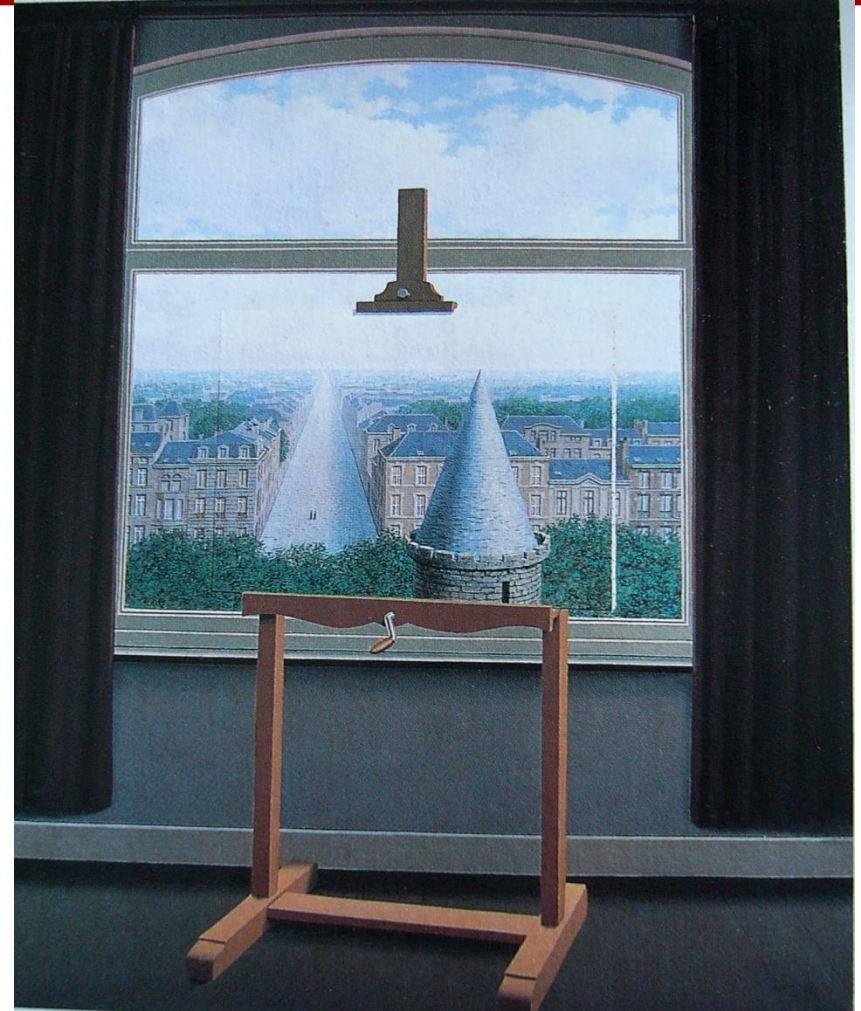

Εισαγωγή στην Ιστορία της Τέχνης και του Πολιτισμού

Rene MAGRITTE, Les Promenades de Euclid

- Εικ. 1077. Rene MAGRITTE, Les Promenades de Euclid, 1955, λάδι σε καμβά, 163 X 130 cm. Minneapolis Institute of Arts, Συλλογή William Hood Dunwoody.

Άσκηση

Χρησιμοποιώντας κάποιες από τις αρχές του σουρεαλισμού:

1. Ότι υπάρχει κάτι το θαυμαστό που διαφεύγει της λογικής
 2. Ότι η πραγματικότητα υπερβαίνει αυτό που φαίνεται.
 3. Ότι το όνειρο αποτελεί πιο βάσιμη πηγή από την λογική πραγματικότητα
- Ή άλλες που μπορείτε εσείς να διαγνώσετε

και χρησιμοποιώντας κάποιες από τις τεχνικές του όπως:

1. Την μέθοδο της “ανάγνωσης” μελανοκιλήδων του Cozens.
2. Σχολαστική αληθοφάνεια μη λογικής πραγματικότητας
3. «Ποιητική ζωγραφική», μεταμόρφωση αντικειμένων σε εικόνες με εντελώς διαφορετικό νόημα μέσω εκπληκτικών μεταμορφώσεων, αλλαγών κλίμακας, αντιπαραθέσεων κ.λ.π.
4. Ελεύθερος συνειρμός τίτλου
5. Εικόνα μέσα στην εικόνα
6. Decalcomania
7. Frottage.

Ή άλλες που μπορείτε εσείς να επινοήσετε

Προσπαθείστε να δημιουργήσετε μια εικόνα που είτε να υποβάλλει κάποιο νόημα είτε να δημιουργεί κάποια αίσθηση αστάθειας, ασυνέχειας, χάσματος, ονειρικής κατάστασης ή μυστηρίου.

FRIDA KAHLO

Αρκετές γυναίκες όπως η Meret Oppenheim συσχετίζονταν με το κίνημα του Σουρεαλισμού.

Η πιο γνωστή είναι η Frida Kahlo (1910-1954).

Την ανακάλυψε ο Andre Breton σε επίσκεψη στο Μεξικό το 1938.

Επανήλθε από φεμινίστριες Ιστορικούς της Τέχνης.

“Γράμμα στον Nicolas Murray” - Σύζυγος του Diego Rivera τοιχογράφος - συνάντησε τον Breton όταν πήγε στο Μεξικό να δει τον εξόριστο Leon Trotsky. Τον βρήκε αλαζόνα και επηρμένο. Κανόνισε μια έκθεση για αυτήν στο Παρίσι.

Εκνευρισμένη με Breton και συνεργάτες και τον κύκλο των Σουρεαλιστών στο Παρίσι εκτός του Marcel Duchamp. Ο συνεργάτης της γκαλλερί Pierre Cole θεώρησε μόνο δυο έργα της μπορούσαν να εκτεθούν - υπόλοιπα πολύ σοκαριστικά.

Φήμη ταλαιπωρίες - έργο αδιαχώριστα.

Αυτοβιογραφικά έργα. - Προσωπικά νοήματα και αινιγματικά στοιχεία - γνώση για αποκωδικοποίηση.

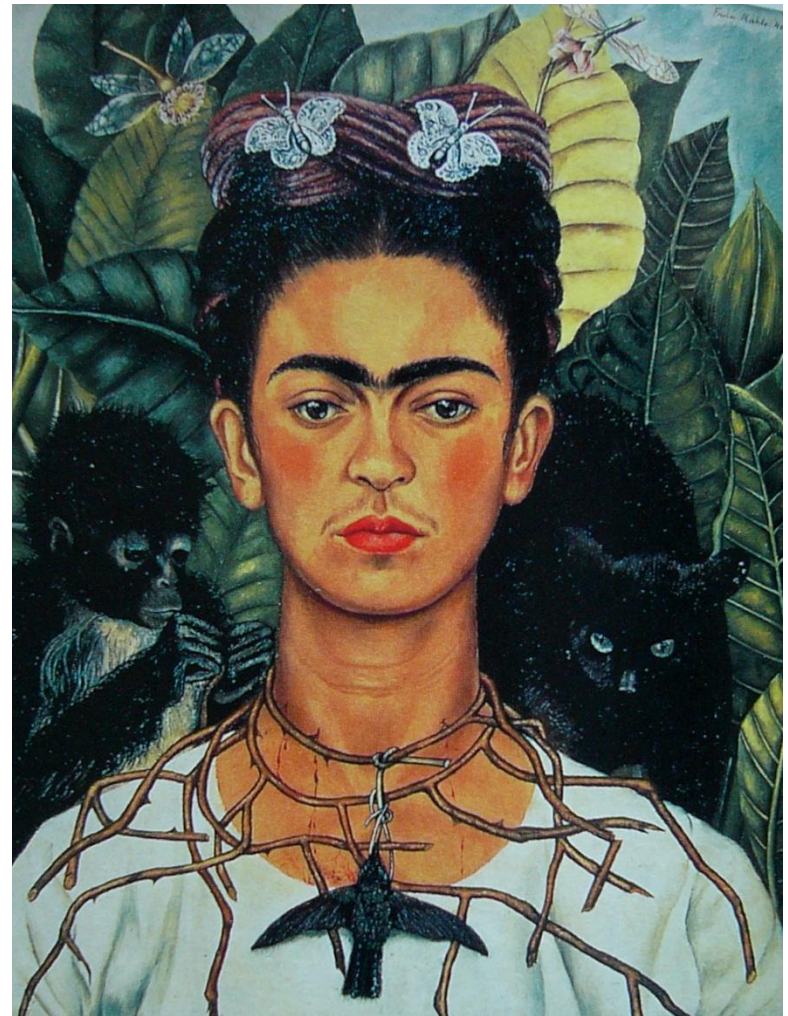
Εικ. 1078. Παρόμοιο με εικόνες προσευχής. 1940. Διακοπή θυελλώδους γάμου με Rivera για 1 χρόνο. Περιδέραιο-σύμβολο ταπείνωσης. Κρέμεται ένα κολιμπρί. Παραδοσιακό φυλαχτό - ζητά αγάπη. Ώμοι - δαίμονες μορφή κατοικιδίων της. Θάνατος - μαύρη γάτα. Διάβολος-πίθηκος.. Σκέψεις αυτοκτονίας. Μάρτυρας του έρωτα. Ανάσταση σαν του Κυρίου - πεταλούδες στο κεφάλι.

Frida Kahlo, Αυτοπροσωπογραφία με Αγκαθωτό Περιδέραιο

- Frida Kahlo, Αυτοπροσωπογραφία με Αγκαθωτό Περιδέραιο, 1940. Ελαιογραφία 62 X 47,5 cm,

Συλλογή Τέχνης, Κέντρο Ανθρωπιστικών Ερευνών, Harry Ransom, Πανεπιστήμιο Texas, Austin

JOAN MIRÓ

Ο Σουρεαλισμός έχει ένα τολμηρά ευφάνταστο κλάδο.

Κάποια έργα του Picasso Τρεις Χορεύτριες εικ. 1064 συνδέονται. Πειραματισμός με Σουρεαλισμό. Δεν άσκησε αυτοματισμό.

Κύριος εκφραστής Joan Miró (1893-1983). Ισπανός.

Ζωγράφισε το Ζωγραφίζοντας εικ. 1079. -

Στυλ - Βιομορφική Αφαίρεση- Σχέδια ροϊκά και καμπυλόμορφα - Οργανικές μορφές παρά γεωμετρικές. Ίσως Βιομορφική Σύμπληξη πιο κατάλληλο.

Τα σχήματα έχουν ζωηρή ζωή δική τους. Σαν να αλλάζουν.

Επέκταση- συρρίκνωση σαν αμοιβάδες προσεγγίζοντας ανθρώπινη ατομικότητα.

Αυθόρμητο γίνεσθαι αντίθετο στην αφαίρεση όπως ορίσθηκε (768).

Αυστηρή πειθαρχία σαν του κυβισμού (αρχικά κυβιστής)

Επιρροή στον Picasso Guernica

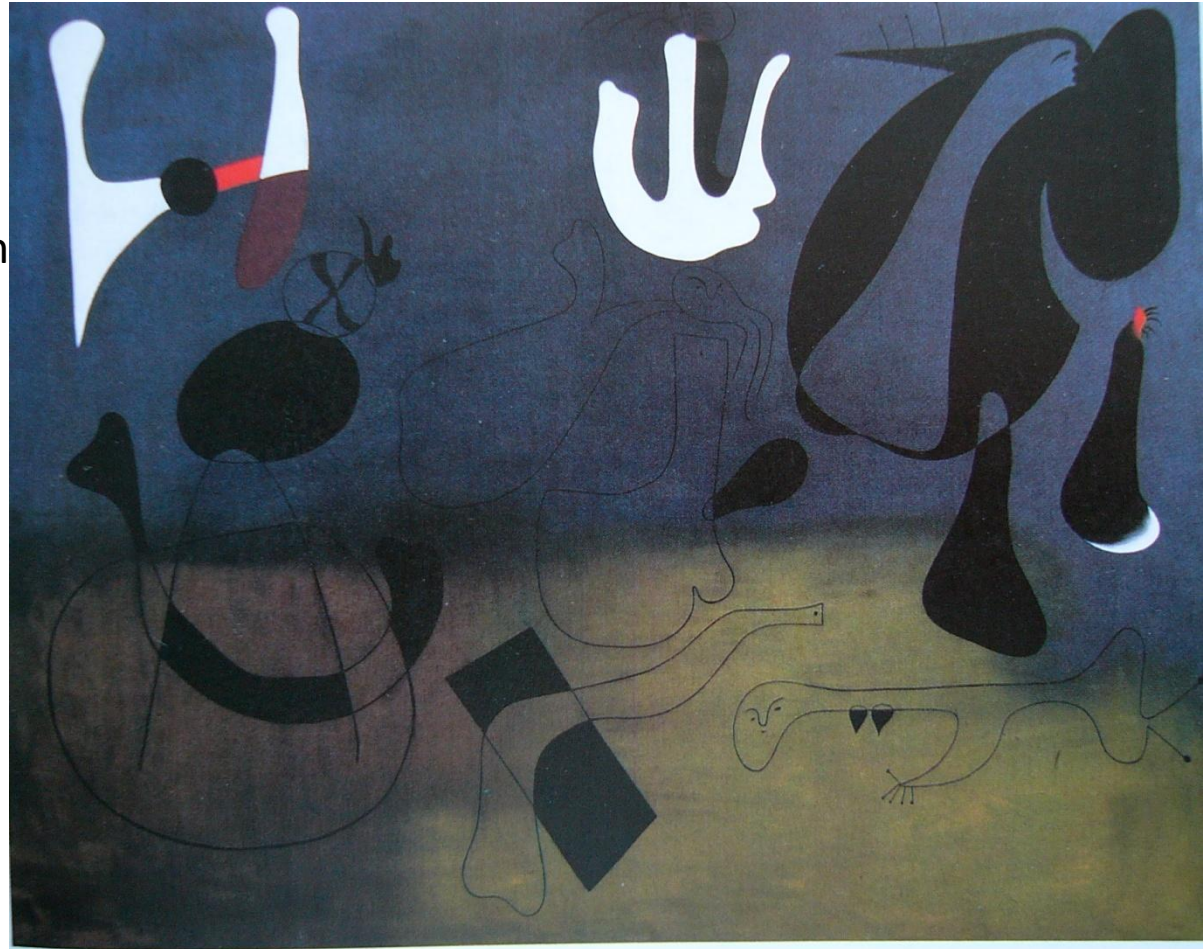
PABLO PICASSO, Τρεις Χορεύτριες

- PABLO PICASSO, Τρεις Χορεύτριες, 1925. Ελαιογραφία 214 X 143 cm. Γκαλλερί Tate, Λονδίνο.

JOAN MIRÓ, Ζωγραφίζοντας

- JOAN MIRÓ, Ζωγραφίζοντας, 1933. Ελαιογραφία 130,5 X 161,3 cm. Wadsworth Atheneum, Hartford, Connecticut, Συλλογή Ella Gallup Sumner και Mary Catlin Sumner.

Εισαγωγή στην Ιστορία της Τέχνης και του Πολιτισμού

PAUL KLEE

Paul Klee (1879-1940). Γερμανο-ελβετός

Επηρεάστηκε από Der Blaue Reiter - Ιδέες παρόμοιες με Kandinsky και Marc

Γοητεία μουσικής - ταλαντούχος βιολιστής

Θεωρίες τέχνης παρόμοιες με του Kandinsky (Συνάδελφοι στο Bauhaus)

Αντίθετη κατεύθυνση. Αντί υψηλότερη πραγματικότητα προς βαθύτερη. Παράλληλη με φύση αλλά ανεξάρτητη.

Φυσικές μορφές ουσιώδεις - εικαστικές μεταφορές - κρυφό νόημα - όχι αναπαραστάσεις.

Επηρεάστηκε από Κυβισμό και Ορφισμό, εθνογραφική τέχνη και τα παιδικά σχέδια.

Α' Π.Π. - δημιουργεί εικαστική γλώσσα από αυτά. Οικονομία και ακρίβεια.

Εικ. 1080. Μηχανή Τιτιβίσματος Γραφίδα και Μελάνι με χροιά από υδατογραφία.

Μερικές γραμμές ένας σαν φάντασμα μηχανισμός που μιμείται τον ήχο πουλιών.

Χλευάζει την πίστη στα θαύματα της εποχής των μηχανών. Συναισθηματική σύνδεση με το τραγούδι των πουλιών.

Κεφάλια ψεύτικων πουλιών σαν δόλωμα ψαρά σαν για παγίδευση πραγματικών πουλιών.

Συμπύκνωση πλέγματος ιδεών γύρω από σημερινό πολιτισμό.

Σημασία στον ρόλο του τίτλου - Η εικόνα χρειάζεται τον τίτλο - Ο τίτλος την εικόνα.

Συνδυασμός Cartoon - Υψηλή τέχνη.

Τέχνη = Γλώσσα σημαινόντων - σχήματα = εικόνες ιδεών

όπως σχήμα γράμματος = εικόνα συγκεκριμένου ήχου ή το βέλος = προς αυτή την κατεύθυνση

Αντιλαμβανόταν ότι το σημαινόμενο = έναυσμα σε κάθε σύστημα συμβάσεων.

Μόλις το αντιληφθούμε - αυτόματα επενδύουμε με νόημα χωρίς πολλή σκέψη για το σχήμα

Τα σημαινόμενα ήθελε να επηρεάζουν την εγρήγορση των οπτικών γεγονότων - και να έχουν την ποιότητα εναυσμάτων.

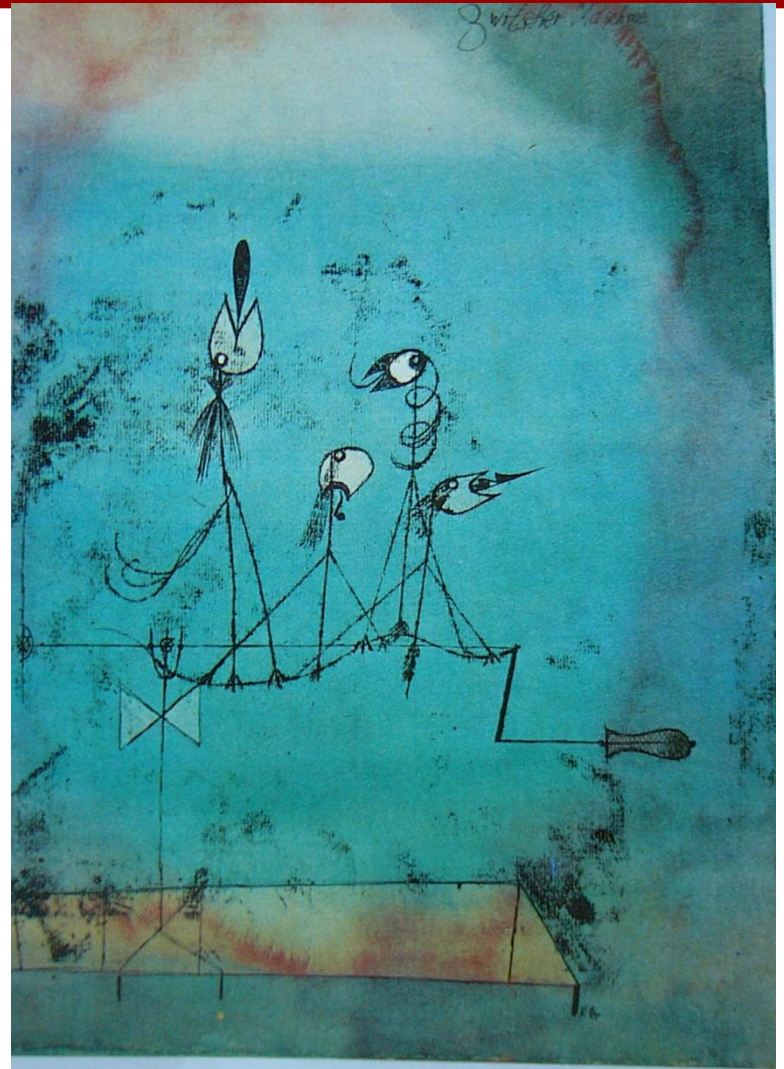
Αργότερα μελετούσε ιδεογράμματα - ιερογλυφικά, μαγικά σύμβολα, μυστηριώδη σημάδια σε προϊστορικά σπήλαια. Συνοπτικές αναπαραστατικές εικόνες = διττή ιδιότητα που έψαχνε για την γραφική του γλώσσα. Ιδεογραφικό στυλ.

Εικ. 1081. Πάρκο κντά στην Λου(κέρνη). Λυρικός ποιητής ίσως χρησιμοποιεί τις πιο απλές λέξεις. Απατηλά απλά σχήματα συνοψίζουν πλούτο εμπειρίας και αίσθησης. Αθώα χαρά άνοιξης. Κλαδεμένη τάξη του αιχμάλωτου φυτού. Σχέση με Καλοκαιρινό τοπίο - χειρόγραφο Carmina Bourana (Εικ. 442). Κατά τον Β' ΠΠ γίνεται πιο σκοτεινός.

PAUL KLEE, Μηχανή Τιτιβίσματος

- PAUL KLEE, Μηχανή Τιτιβίσματος, 1922.
Υδατογραφία και μελάνι σε χαρτί, προσαρμοσμένο σε χαρτόνι, 63,8 X 48,1 cm.
Συλλογή MOMA, Νέα Υόρκη, αγορά.

Εισαγωγή στην Ιστορία της Τέχνης και του Πολιτισμού

PAUL KLEE, Πάρκο κοντά στην Λου(κέρνη)

- PAUL KLEE, Πάρκο κοντά στην Λου(κέρνη), 1938. Λάδι και δημοσιογραφικός χάρτης σε κανναβάτσο.

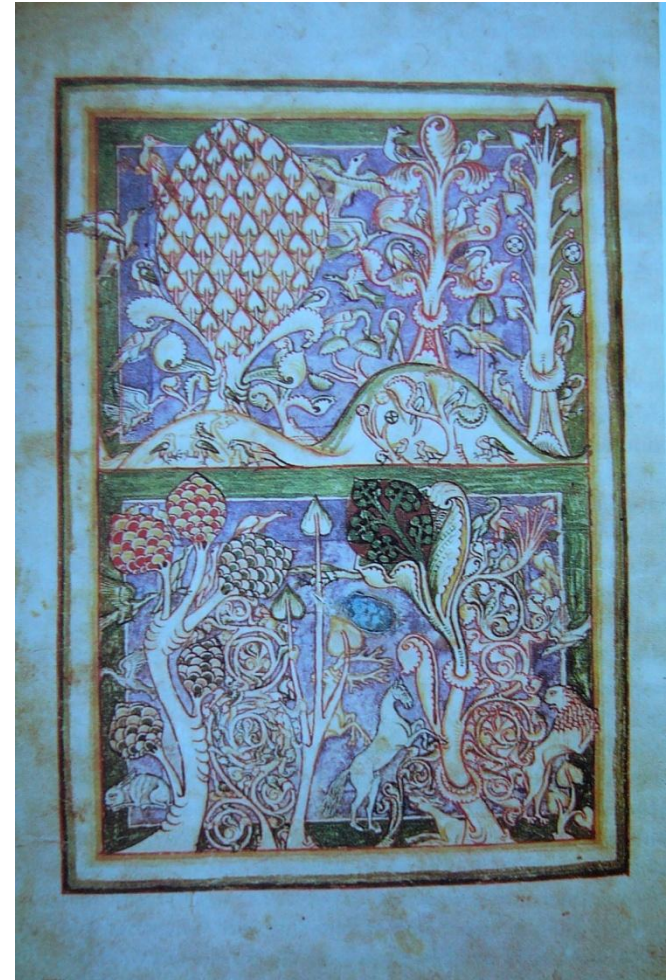

Εισαγωγή στην Ιστορία της Τέχνης και του Πολιτισμού

Καλοκαιρινό τοπίο, χειρόγραφο Carmina Burana

- 442. Καλοκαιρινό τοπίο,
χειρόγραφο Carmina Burana, 13ος αι.
17,8 X12,5 cm.
Bayerische
Staatsbibliothek, Μόναχο.

Σουρρεαλισμός

Κάποιες από τις αρχές του σουρρεαλισμού είναι:

1. Ροϊκότητα Μιρό
 2. Ότι η πραγματικότητα υπερβαίνει αυτό που φαίνεται.
 3. Ότι το όνειρο αποτελεί πιο βάσιμη πηγή από την λογική πραγματικότητα
- Ή άλλες που μπορείτε εσείς να διαγνώσετε

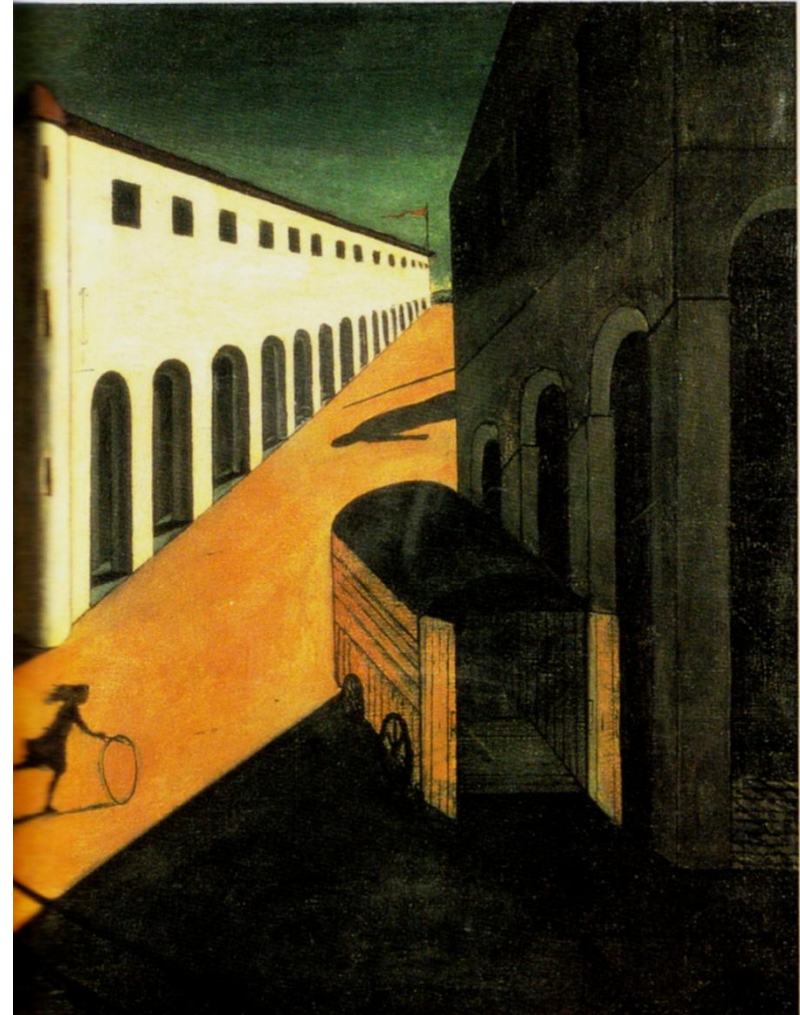
τεχνικές που χρησιμοποιούνται είναι:

1. Η μέθοδος της “ανάγνωσης” μελανοκιλήδων του Cozens.
2. Η σχολαστική αληθοφάνεια μιας μη λογικής πραγματικότητας
3. Η «Ποιητική ζωγραφική», μεταμόρφωση αντικειμένων σε εικόνες με εντελώς διαφορετικό νόημα μέσω εκπληκτικών μεταμορφώσεων, αλλαγών κλίμακας, αντιπαραθέσεων κ.λ.π.
4. Ελεύθερος συνειρμός τίτλου
5. Εικόνα μέσα στην εικόνα
6. Decalcomania
7. Frottage.

Giorgio De Chirico, Μυστήριο και Μελαγχολία ενός Δρόμου

- 1057J. Giorgio De Chirico, Μυστήριο και Μελαγχολία ενός Δρόμου, 1914, Ελαιογραφία. 88X72 εκ. Ιδιωτική Συλλογή..

Εισαγωγή στην Ιστορία της Τέχνης και του Πολιτισμού

Τμήμα Θεάτρου

Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων

Όλες οι εικόνες της παρουσίασης ανήκουν στο Κοινό Κτήμα (Public Domain).

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Ιάκωβος Ποταμιάνος.
«Εισαγωγή στην Ιστορία της Τέχνης και του Πολιτισμού. Σουρρεαλισμός».
Έκδοση: 1.0. Θεσσαλονίκη 2014. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση:
<https://opencourses.auth.gr/courses/OCRS327/>

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά - Παρόμοια Διανομή [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

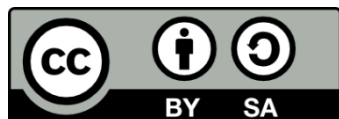
[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>

Τέλος ενότητας

Επεξεργασία: Άννα Μπίσμπα
Θεσσαλονίκη, Εαρινό εξάμηνο 2014-2015

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Σημειώματα

Διατήρηση Σημειωμάτων

Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:

- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει)

μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.

